



Jerzy Tadeusz Wróbel (1923-2011)

Jerzy T. Wróbel urodził się dnia 29 kwietnia 1923 r. w Warszawie w rodzinie inteligenckiej. Jego ojcem był Antoni, a matką Zofia z domu Kruś. Szkołę podstawową i gimnazjum im. Tadeusza Rejtana ukończył w Warszawie. Maturę otrzymał w 1941 r. na tajnych kompletach odbywających się we wspomnianym Gimnazjum. Od roku 1942 studiował na tajnym Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej. W latach 1941-1944 uczęszczał do zawodowej, Państwowej Szkoły Chemiczno-Ceramicznej w Warszawie przy ul. Hożej. Podczas okupacji podejmował różne zajęcia dorywcze.

W czasie Powstania Warszawskiego J. Wróbel był więziony w koszarach SS przy ul. Rakowieckiej; we wrześniu 1944 r., po ciężkiej chorobie został zwolniony i przeniesiony do szpitala w Milanówku. Od listopada 1944 r. do wyzwolenia przebywał w Poroninie, a następnie wyjechał do Łodzi. Tam, w 1945 r., podjął studia chemiczne, najpierw na Uniwersytecie, a potem na Politechnice. Studia ukończył w kwietniu 1949 r. otrzymując tytuł magistra inżyniera chemika.

Od września 1946 r. do kwietnia 1953 r. J. Wróbel pracował w Katedrze Chemii Organicznej Politechniki Łódzkiej, początkowo w charakterze asystenta, a od 1951 r. awansował na stanowisko adiunkta.

W maju 1953 r. mgr inż. J. Wróbel został służbowo przeniesiony do Warszawy i rozpoczął pracę w Katedrze Chemii Organicznej na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1953-1954 pracował on równocześnie w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego na stanowisku starszego radcy. W latach 1954-1960, obok pracy w UW, był także adiunktem w Zakładzie Syntezy Organicznej PAN.

W 1957 r., na istniejącym już od dwóch lat Wydziale Chemii UW, otrzymał stopień naukowy kandydata nauk chemicznych (obecnie stopień doktora) nadany mu przez Radę Wydziału Chemii na podstawie dysertacji "Zastosowanie kwasu mukonowego do syntez dienowych". W latach 1957-1959 (przez półtora roku) odbywał staż naukowy na Wydziale Chemicznym Uniwersytetu w Manchesterze. Problemy naukowe rozwiązywane tam przez dr. Jerzego Wróbla stały się w 1960 r. podstawą jego pracy habilitacyjnej "Struktura i przeobrażenia chemiczne niektórych alkaloidów indolowych". Praca była nagrodzona przez ministra szkolnictwa wyższego. Od 1961 r. dr. hab. Wróbel zajmował stanowisko docenta etatowego, w 1968 r. nadano mu tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1975 r. został profesorem zwyczajnym.

Jerzy T. Wróbel rozpoczął działalność naukową w latach pięćdziesiątych w Katedrze Chemii Organicznej Politechniki Łódzkiej Tam jako asystent, a potem adiunkt prowadził pod kierunkiem prof. dr. Osmana Achmatowicza badania w dziedzinie syntezy dienowej z zastosowaniem estru etylowego kwasu mukonowego. Po przeniesieniu służbowym na Uniwersytet Warszawski w 1953 r. mgr Wróbel włączył się bardzo intensywnie do badań kierowanych przez prof. dr Osmana Achmatowicza w dziedzinie chemii cyjanku karbonylu, ze szczególnym uwzględnieniem reakcji tego związku z układami etylenowymi.

Podczas stażu naukowego na Uniwersytecie w Manchesterze dr Wróbel zajmował się chemią alkaloidów. W kilku publikacjach przedstawione zostały wyniki dotyczące ustalenia struktury akuamicyny i aspidosperminy. Chemia i tematyka alkaloidowa, zapoczątkowana w czasie tego pobytu, stała się stałą problematyką badawczą prof. Wróbla i jego współpracowników. Rozwijane były badania podstawowe nad alkaloidami roślinnymi. Interesujące wyniki uzyskano rozwiązując problem degradacji aspidosperminy i otrzymanie na drodze odbudowy Hoffmana i redukcji sodem w ciełym amoniaku produktu niezawierającego azotu. Równocześnie prof. Wróbel podjął prace nad wyodrębnianiem, rozdzielaniem i ustalaniem struktury alkaloidów siarkowych żółtej lili wodnej (*Nuphar luteum*). Zastosowanie metod chemicznych, fizycznych, a także fizyko-chemicznych (pomiar widm IR, UV, NMR i spektrometrii masowej) doprowadziły do ustalenia budowy neotiobinufarydyny - głównego alkaloidu siarkowego grzybienia białego (*Nymphaea alba*). Podjęto też prace nad syntezą alkaloidów *Nuphar luteum*, zostały one uwieńczone powodzeniem.

Z tematyką alkaloidową były powiązane prace prof. Wróbla w dziedzinie prostych układów heterocyklicznych (azotowych, siarkowych i tlenowych). Warto tu wymienić wyniki dotyczące degradacji czwartorzędowych soli amoniowych heterocyklicznych amin przy

zastosowaniu sodu w ciekłym amoniaku, anodowe utlenianie związków heterocyklicznych, syntezę pochodnych furanu oraz określanie ich budowy chemicznej.

Cechą wspólną badań prof. Wróbla była chęć poznania właściwości fizykochemicznych, struktury i budowy przestrzennej, przeobrażeń chemicznych i biogenezy podstawowych składników naturalnych surowców roślinnych.

Kompleksowy charakter miały badania alkaloidów *Nuphar luteum*. Rozwinięto metody rozdzielania i wyodrębniania zasad alkaloidowych, opanowano sposoby ustalania ich struktury oraz kontynuowano prace nad biosyntezą i syntezą totalną. Do swych badań prof. J. Wróbel włączył nowe rośliny: białą lilię wodną (*Nymphaea alba*), rozchodnik ostry (*Sedum acre*), *Decodon Verticillatus* (roślina w której występują alkaloidy *Lythraceae*) oraz korzeń koreańskiego żeń-szenia. Prof. Wróbel kontynuował również badania w zakresie biosyntezy alkaloidów rodzaju *Lycopodium*, *Lythrum* i *Nuphar*, zapoczątkowane jeszcze podczas jego pobytu w Kanadzie w University McMaster w Hamilton. Prowadzone były też syntezы totalne alkaloidów rodzaju *Lythrum*. Poszukiwał on także nowych, selektywnych metod degradacji związków azotowych, siarkowych i tlenowych oraz kryteriów spektroskopowych dla identyfikacji i ustalania struktury produktów naturalnych i ich absolutnej konfiguracji. Dzięki opanowaniu nowoczesnych metod rozdzielania wyodrębniono szereg indywidualów alkaloidowych. Dla niektórych, jak: nufarolidyna, nufarolutyna, oksyneotiobinufarydyna i tionufarolina udało się ustalić budowę przestrzenną. Na uwagę zasługiwały też doświadczenia nad pełnymi (totalnymi) syntezami omawianych alkaloidów. Prowadzone przemiany chemiczne opierały się na reakcjach tiofenonów, piperydonów i chinolizydonów oraz ich furylowych pochodnych.

Problematyka naukowa i osiągnięcia badawcze prof. Jerzego Wróbla znalazły pełne odzwierciedlenie w ponad 120 publikacjach naukowych i komunikatach na zjazdach oraz konferencjach krajowych i zagranicznych, publikacje te są nadal cytowane. Jego wykłady plenarne i na wystąpienia referatowe spotykały się zawsze z dużym zainteresowaniem. Prof. Wróbel był też współautorem podręczników, rozdziałów w renomowanych monografiach i patentów.

Prof. Jerzy Wróbel, jako nauczyciel akademicki z blisko półwiecznym stażem, był bardzo zaangażowany w działalność dydaktyczno-wychowawczą i miał szereg osiągnięć w kształceniu studentów i doktorantów. Wpływał też na rozwój naukowy swych młodszych współpracowników. Jeszcze przed uzyskaniem stanowiska docenta prowadził wykłady kursowe z podstaw chemii organicznej na Studium Wieczorowym Chemii Wydziału Chemii UW oraz dla studentów Wydziału Biologii UW. Przez wiele lat wykładał zagadnienia

monograficzne dla studentów piątego roku studiów Wydziału Chemii. Ich tematem była chemia związków heterocyklicznych, chemia i struktura alkaloidów chinolizydynowych oraz współczesne metody badania struktury związków organicznych na drodze chemicznej. W Pracowni Analizy Surowców Naturalnych, kierowanej przez prof. J. Wróbla, ponad 100 osób wykonało prace magisterskie. Prace te wiązały się na ogół z problematyką naukową Pracowni. Prof. Wróbel był promotorem 16 prac doktorskich, większość z jego doktorantów otrzymała w kolejnych latach stopień doktora habilitowanego. Znaczna jest też liczba osób które następnie uzyskały profesorski tytuł naukowy.

Po uzyskaniu w roku 1960 stopnia naukowego doktora habilitowanego i objęciu stanowiska docenta na Wydziale Chemii UW, doc. Wróbel w latach 1965-1967 był prodziekanem Wydziału Chemii UW i jednocześnie kierownikiem Wieczorowego Studium Chemii. W latach 1969-1971 był dyrektorem Instytutu Podstawowych Problemów Chemii, a w latach 1969-1971 i 1975-1981 dziekanem Wydziału Chemii UW. W roku 1965 powstał pod jego kierownictwem Zakład Analizy Surowców Naturalnych przy ówczesnej Katedrze Chemii Organicznej Wydziału Chemii UW. Zmienił on potem nazwę na Pracownię Analizy Surowców Naturalnych, prof. Wróbel kierował nią do 1993 r., w roku tym przeszedł na emeryturę.

Prof. J. Wróbel rozwijał ożywioną działalność skali krajowej i międzynarodowej. Był m.in. przewodniczącym Komitetu Nauk Chemicznych PAN, Rady Naukowej Instytutu Chemii Organicznej PAN, Instytutu Przemysłu Organicznego i Zakładu Chemii Bioorganicznej PAN w Poznaniu. Był członkiem Rady Naukowej Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN w Łodzi, Rady Naukowej Instytutu Przemysłu Farmaceutycznego, Zakładu Polimerów PAN w Zabrzu oraz przewodniczącym Sekcji Komitetu Nagród Państwowych, a ponadto członkiem Zespołu Dydaktyczno-Naukowego Nauk Ścisłych w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Komisji Ekspertów UNESCO. Był też rzeczoznawcą Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej d/s Kadr Naukowych. Od roku 1973 był członkiem korespondentem PAN, w 1980 r. został wybrany na członka rzeczywistego. Prof. J. Wróbel był członkiem The Chemical Institute of Canada i Division of Organic Chemistry IUPAC. Był członkiem szeregu organizacji społecznych i politycznych. Należał do Polskiego Towarzystwa, Chemicznego, Związku Nauczycielstwa Polskiego, Polskiej Partii Robotniczej, od 1948 r. do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, pełnił w niej dosyć istotne funkcje.

Działalność prof. Jerzego T. Wróbla była oceniana bardzo wysoko. Mogą o tym świadczyć bardzo liczne nagrody i wyróżnienia przyznawane mu przez ministra szkolnictwa

wyższego, rektora Uniwersytetu Warszawskiego i dziekana Wydziału Chemii UW. Posiadał wiele odznaczeń państwowych, wśród nich Krzyż Kawalerski (1973) i Oficerski (1984) Orderu Odrodzenia Polski.

W 1946 r. Jerzy T. Wróbel zawarł związek małżeński. Ze związku tego urodziła się w córka Krystyna (1948). Związek małżeński został rozwiązany w 1963 r.

Prof. dr. hab. inż. Jerzy Tadeusz Wróbel zmarł 10 sierpnia 2011 r. przeżywszy 88 lat. Jest pochowany w Warszawie na Powązkach Wojskowych w kwaterze D 25-5-2.

Opracował Zbigniew Wielogórski

1. Archiwum Wydziału Chemii UW
2. „Profesor Jerzy T. Wróbel. Jubileusz 75. lecia”, red. J. Ruszkowska i Z. Czarnocki, wyd. Wydział Chemii UW, Warszawa 1998, ISBN-83-907963-4-1